

Obrana národa

Svobodné Noviny, 18. srpna 1946

Rudolf Hrdlička: Bránili svůj národ

Dne 19. srpna 1942 v 5 hodin ráno nastoupilo dvanáct českých důstojníků na poslední cestu. V smutně proslulé věznici Plötzensee v intervalu tří minut umírali nesmiřitelní odpůrci Němců, generál Všetička, plk. gšt. Kotík, skpt. Jelínek, kpt. Gardavský, plk. Kohoutek a další). Na červených vývěskách jsme s hrůzou četli jejich jména. Jenom zasvěcenci tenkrát věděli, že pod guillotinou hrdinně zemřely vedoucí osobnosti odbojného hnutí Obrana národa, pražská skupina plk. Kohoutka, zemské vedení na Moravě v čele s gen. Všetičkou a zpravodajský oddíl Schmoranzův.

Byl to krásný jarní den, někdy v posledním týdnu neblahého března roku 1939, když se k Brnu sjížděla vozidla wehrmachtu, a v nich po zuby ozbrojená stráž s automaty. Uprostřed této nasupené asistence seděl československý důstojník. Podivně se tenkrát tvářili lidé z měst a vesnic, kudy projížděla šílenou rychlostí otevřená auta okupační armády. Ale brzo pochopili: Klobouky a čepice letěly s hlavy, ženy si otíraly oči do zástěr a děcka strnulá v rozpačitém postoji. Do Brna byly sváženy plukovní prapory a standarty likvidované čs.armády. Budova vojenského velitelství na Kounicově ulici naposled přijala kurýry ze všech jednotek na Moravě. Byla to hrozná cesta a na jejím konci zbylo jen zoufalství. Co se stane dál? A už tenkrát jsme se setkali v obrovské budově s několika důstojníky, kteří ani ve zmatku převratných událostí neztratili klid a rozvahu. Dva z nich se vryli nejvíc do paměti. Mužný, přímo vyzývavý obličej vysokého, hranatého důstojníka, opravdový zjev mstitele s nenávisť v očích - kapitán generálního štábu Jaroslav Gardavský. Změnil se k nepoznání, býval to veselý a jemný společník, zamilovaný do Dvořáka a Smetany. A druhý, štábní kapitán Čestmír Jelínek, vtipný a výmluvný kamarád s širokým rozhledem a ještě širšími zájmy, se nyní proměnil v útočníka, jehož ohnivá slova a odbojné plány přímo rozněcovaly touhu po pomstě.

A chystali se!

V místnostech, kde byly uloženy vojenské prapory, vznikla nová. podzemní armáda. Ještě na Kounicově ulici došlo k spikleneckým schůzkám uvědomělých vlastenců, kteří organisovali všechny schopné síly k odboji. Z nejužšího okruhu nejvyššího vojenského velení v zemi Moravskoslezské vyšel podnět k přípravám podzemního boje, jehož prvními organisátory v Brně byli příslušníci byv. zemského vojenského velitelství a štábu III. sboru. Už na počátku dubna 1939 byl v čele nově se tvořící organizace postaven gen. Všetička, jako zemský velitel odboje, jemuž podléhali dva oblastní velitelé gen. František Slunéčko pro jižní oblast (Brno) a gen. Václav Ždímal pro oblast severní (Olomouc). Současné vznikaly místní a okresní složky, na př. v Kroměříži, kde se hned v prvních dnech okupace utvořila první buňka pod vedením pplk. Ludvíka Svobody.

Moravské vedení navázalo styky s pražským odbojným hnutím, v jehož čele stál gen. Vojta, aby zajistilo jednotný postup a řízení organizačních prací. Pod vrchním velením armádního generála Bílého vyrůstala mohutná organizace v zemích, postižených německou okupací.

Její úkolem bylo připravit velitelské kádry jednotek a zajistit nutnou výzbroj k bojovému zásahu proti Němcům a při všem nutném utajení rozšířit tuto organizaci do nejširších vrstev lidových, aby byly zajištěny morální předpoklady pro zdar otevřeného, boje. Odsunem

mladých bojovníků, z počátku specialistů (letci, tankisté), do zahraničí měl být posílen náš zahraniční odboj. I pro tento úkol byla vytvořena organizace, která převedla několik tisíc lidí do spřátelených zemí. Heslem odbojného hnutí bylo »Braň národ« — odtud název celé podzemní organizace Obrana národa, která už v krátké době po 15. březnu 1939 dosáhla nutné jednotnosti a připravenosti ve všech okresích Čech a Moravy.

První velitelské kádry Obrany národa vznikly v řadách vojáků bez rozdílu hodností. Ale už v dubnu 1939 navázalo brněnské vedení spojení s komunistickou stranou Československa doma i za hranicemi. Prostředníkem tu byl dr. Miloš Vlček, který pro aktivní účast v odboji získal dr. Antonína Černocho, dr. Bedřicha Václavka a dr. O. Černého a jejich prostřednictvím krajské a okresní činitele, kteří zejména na východní a jihovýchodní Moravě vykonávali platnou zpravodajskou, propagační a záškodnickou činnost. V krátké době se podařilo zemskému vedení Obrany národa získat účinnou spolupráci v řadách zemské, okresní a obecní samosprávy, u zaměstnanců pošt a železnic, tělovýchovné organizace Sokol, Orel a DTJ, dále policii, četnictvo a finanční stráž, organizaci dobrovolců z let 1918—1919 a hasičstvo. Dělnictvo ze zbrojních podniků dodávalo jednotlivým organizacím zbraně, které byly konservovány a ukládány na bezpečných místech. Mnohé zbraně (ruční granáty, pekelné stroje) a výbušniny byly vyráběny v tajných laboratořích a dílnách, aby byly připraveny pro případ úderu proti okupantům.

V době, kdy organizace dosáhla vrcholu, stál v čele jejího zemského velitelství gen. Bohuslav Všeticka. Náčelníkem štábu byl plk. gšt. Lad. Kotík. Přidělení důstojníci: plk. J. Maleček, škpt. gšt. Č. Jelínek, kpt. gšt. J. Gardavský a j. Zbrojní službu vedl plk. Eduard Klimša, zdravotní službu dr. Jan Vignaiti, primář zemské nemocnice v Uh. Hradišti. V politickém oddělení pracovali PhMr. Vít. Mečíř, PhPr. Tomáš Čep, dr. Vojtěch Jílek, dr. Robert Konečný, vrch. komisař Boh. Remeš, dalo univ. prof. dr. Jan Uher, dr. Jar. Groh, dr. V. Hrubý, Ferd. Richter a dr. Josef Kudela.

Zemskému velení byly podřízeny dvě oblasti. Brněnskou vedl gen. František Slunéčko, žijící v podzemí od 2. prosince 1939 až do výbuchu pražské revoluce, kdy se uvedl jako velitel skupiny Alex. Jemu podléhala krajská velitelství v čele s pplk. Tomášem Podruhem (Brno-město), plk. Kamilem Neswedou (Brno-venkov), plk. Karlem Bláhou (Jihlava), plk. Jiřím Jarošem (Třebíč), pplk. Vlad. Štěrbou (Uher. Hradiště). V čele olomoucké oblasti Obrany národa stál gen. Václav Ždímal, jemuž podléhaly kraje Olomouc-venkov (pplk. Svat. Weinstein), Olomouc-město (pplk. Met. Šimek), a Moravská Ostrava (pplk. Edmund Klímek). Jednotlivé kraje byly shodné s organizačními kraji Národního souručenství v zájmu utajení. Vojensky toto rozdělení odpovídalo jednotlivým typům vyšších jednotek. Velitelé krajů byli postaveni na úroveň velitelů divizí. Každý politický okres měl postavit pluk, soudní okres představoval jednotku v síle praporu. Velitelé soudních okresů organizovali v obcích svého okresu prapory, roty, čety a družstva. Sta a sta velitelů všech stupňů se účastnilo této nebezpečné práce. Nelze uvést jejich jména, byla by to dlouhá řada, jistě pro všechny čtenáře poučná — nepochybuji, že by před námi ožily nezapomenutelné vzpomínky na trudné chvíle před vyhláškami německých soudů. Většina jmen těch popravených představuje velitele Obrany národa ze všech koutů Moravy; plných 30 proc. velitelských kádrů bylo vybito.

Činnost v roce 1939

Ztrátu zbraní, které byly zabaveny wehrmachtem, podzemní armáda Obrany národa nikdy nenahradila. Jen nepatrná část pušek, kulometů a ručních granátů byla získána ze zásob likvidované armády. A tak byly vykrádány vojenské transporty za pomoci železničářů,

pomohli dělníci brněnské Zbrojovky, jejichž »dodávky« nebyly nikterak malé, jednou přivezli odbojníkům dvě auta pušek. Dělníci na Vsetíně, u firmy Fatra v Napajedlích a u jiných větších podniků, i v malých živnostech vyráběli zbraně, munici, třaskaviny, a tak vyrůstaly menší sklady téměř v každém městě na Moravě. Z nich dostávali potřebný materiál záškodníci, kteří se postarali, aby okupační posádky německé byly stále zneklidňovány. Nejedna vlaková zastávka z Hodonína do Břeclavi byla smetena výbuchem pekelného stroje, jenž byl načasován k explozi až po přejezdu našich hranic. Ničení vojenských transportů, poškozování letištního zařízení (Ba ov), sabotáže při výrobě zbraní (Vsetín), jimiž byly znehodnoceny kulometry, požáry sena a slámy, byly získávány cenné informace vojensko-politického a hospodářského rázu, je hrubý náčrt činnosti Obrany národa v prvním půl roce ustavení vyčerpán.

Gestapo zasahuje

Činnost organizace nešla pozornosti gestapa. Sítí konfidentů a pravděpodobně i zradou zachytilo podstatné obrysy organizace českých odbojníků a připravovalo se k drtivému úderu. V listopadu 1939 byl zatčen Skpt. gšt. Jelínek a krátce po něm všichni vedoucí činovníci zemského vedení (plk. gšt. Kotík a jeho spolupracovníci), krajského vedení v Brně, Olomouci, Moravské Ostravě, Uherském Hradišti a téměř ve všech okresních městech na Moravě. Jednotlivcům se podařilo uniknout do ilegality (gen. Všeticka, gen. Slunečko, plk. Klimša a j.); mnozí uprchli za hranice. Dne 24. prosince 1939 byl zatčen plk. gšt. Lysák, nástupce gen. Slunečka v oblastním velení. Druhá vlna zatýkání proběhla v únoru 1940. Koncem tohoto měsíce se objevil v Brně »nezvěstný« gen. Všeticka. Byl gestapem odveden a zároveň s ním sta místních, okresních a krajských činovníků. Byla to katastrofa pro Obranu národa na Moravě i v Čechách, kde byli v krátkém časovém rozpětí gestapem zajištěni téměř všichni hlavní organizátoři a velitelé.

K reorganizaci Obrany národa došlo teprve v červnu 1940, kdy se znovu ustavilo zemské velení v čele s gen. Zahálkou a pplk. gšt. Ejemem, kteří navázali pravidelný styk s ústředním vedením odboje v Praze a usilovali o obnovu jednotlivých kádrů v zemi Moravskoslezské. Ale rok 1940 byl nešťastný. V říjnu 1940 byl pplk. Ejem zatčen a činnost zemského vedení opět přerušena. Gestapo mohlo být spokojeno s výsledkem svého radikálního zákroku. Teprve později bylo zjištěno, že pokládalo Obranu národa za likvidovanou. Nazývalo ji ve svých aktech jako »I. odboj«.

Brněnské gestapo skončilo výslechem zatčených odbojníků v červnu 1940 a převezlo většinu odbojníků do Vratislavi, kde byli postaveni před stanný soud. Ze spárů německé justice nebylo východiska: hlavní činitelé odboje byli odsouzeni na smrt a k dlouholetým trestům na svobodě (většinou doživotní káznice); ani ti, jimž soud neprokázal vinu, nedosáhli svobody, ale byli odvezeni do koncentračních táborů. Kalvárie českých vlastenců byla hromadně nastoupena. Teprve po pádu vojenských hlídek byly prvními úspěšnými akcemi příslušníků ON. Přes přísné střežení hranic podařilo se Obrance národa převést několik tisíc potřebných bojovníků do zahraničí. Tato akce byla řízena pokyny vlády v Londýně. Odsunová střediska byla vybavena v Brně, Moravské Ostravě, Malých Karlovicích a Uherském Hradišti. Nával uprchlíků do Brna byl zdoláván spoluprací další skupiny odsunové mjr. Vaky, která převáděla emigranty přes slovenské hranice do Bratislavy, odtud do Budapešti a dále na jih k jugoslávské hranici. Podrobným zpravodajstvím ve prospěch domácího i zahraničního odboje, jímž obšírně šetřeni a soudním jednáním o účasti významnějších osobností v organizaci byly vykonány první rozsudky smrti.

Dne 19. srpna 1942 v Plötzensee padl gen. Všeticka se svými nejbližšími spolupracovníky plk. Kotíkem, škpt. Jelínkem a kpt. Gardavským spolu s pražskými vedoucími (plk. Kohoutek a Schmoranz). Tito první hrdinové boje i za naši svobodu nezůstali v své oběti osamoceni. Jenom dílčí pohled na ztráty Obrany národa z jednoho kraje nás přesvědčuje o krvavé dani, kterou národ platil za svou věrnost republice: z 830 účastníků bylo 122 popraveno, 93 umučeno, 8 padlo v přímém boji, 317 vězněno v koncentracích a káznících. Pouze 244 osob, tedy čtvrtina zůstalo i na svobodě, ušetřeno věznění.

Až do posledního dechu

Úplné rozdrčení velitelských kádrů způsobilo, že Obrana národa už nedosáhla významu, který měla v prvních letech okupace. Jednotlivci i celé skupiny přešly k jiným odbojovým organizacím, s nimiž ústřední vedení v Praze navázalo nejužší spojení. Po popraveném gen. Homolovi převzal hlavní velení gen. Zdeněk Novák, který obnovil přímý styk s oblastními vedeními na Moravě, neustále pronásledovanými gestapem, zvláště v době druhého stanného práva. Zatím co hrdinové »I. odboje« umírali na popravištích a trpěli v káznících i koncentračních táborech, povstávala Obrana národa z trosek a novým nábořem pracovníků doplňovala prořídle řady. Přes všechny tragické zásahy německé státní policie, udržela se v činnosti až do konce okupace. Bojové lidové kádry zůstaly celkem nedotčeny a prováděly sabotážní, konspirační i bojové akce (jako partyzáni). Obrana národa svůj úkol splnila.

Jest její zásluhou, že se myšlenka odboje vžila už od samotných počátků okupace a prospěla nesmírně osvobozovacím akcím, vedeným čs. vládou v emigraci. Dokumentovala na mezinárodním fóru odpor českého lidu k událostem pomnichovským a stala se výrazem odhodlanosti českého člověka dosáhnout bojem opětné svobody. Pražské povstání jeví se nám tak jako vrchol a synthesisa nesmiřitelného boje na domácí frontě.